

บทที่ 3

ผลการดำเนินงาน

ของ

คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนาจังหวัดสุรินทร์

การดำเนินงานของ ศพพ. ได้แบ่งกลุ่ม/องค์กรชาวบ้าน ออกเป็น 4 กลุ่ม/องค์กรด้วยกัน ได้แก่ กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนา กลุ่มอีโต้น้อย กลุ่มสตรี 3 หมู่บ้าน และกลุ่มสมุนไพร มีพื้นที่ครอบคลุมจังหวัดสุรินทร์ และบุรีรัมย์ รายละเอียดผลการดำเนินงานของทั้ง 4 กลุ่ม มีดังต่อไปนี้ คือ

1. กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนา

1.1 วัตถุประสงค์

1) คณะกรรมการดำเนินงานของกลุ่ม จัดทำแผนงาน เขียนโครงการ การรายงานและการติดตามประเมินผลโครงการและการประสานงานในพื้นที่ได้

2) เกิดกลุ่มเกษตรทางเลือก คือ เกษตรผสมผสานในครัวเรือน 1 กลุ่ม

3) มีการประยุกต์ศาสนธรรมและพุทธประเพณีในการระดมทุนหนุนกิจกรรมกลุ่มฐานอาชีพ ศูนย์ส่งเสริมความรู้และพันธุ์พืช วัดมุนีนิรมิต

1.2 ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

1) มีผู้นำ/องค์กรชาวบ้านเกิดขึ้นจริงหรือไม่

2) ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำกิจกรรมหรือไม่

3) มีการประยุกต์ศาสนธรรมกับการพัฒนาจริงหรือไม่ อะไรบ้าง ผลที่ได้รับคืออะไร

4) สมาชิกกลุ่มสหธรรมมีความสามารถในการจัดทำแผน เขียนโครงการ การรายงาน การติดตามและประเมินผลได้หรือไม่ และดำเนินการแล้วมากน้อยแค่ไหน

5) มีการประสานงานกับผู้นำชาวบ้าน/องค์กรชุมชน หน่วยงานราชการ และเอกชนหรือไม่ เนื้อหาและผลที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง

6) มีศูนย์ส่งเสริมความรู้และพันธุ์พืชจริงหรือไม่ มีบทบาทมากน้อยเพียงไร

7) ชาวบ้านมีสภาพชีวิตที่ดีขึ้นหรือไม่ ลดหนี้สิน การอพยพ การมีอาชีพ งานทำ มีรายได้ มีสุขภาพกายและใจดีขึ้น สภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

จากการศึกษาวิจัยผลการดำเนินงานของ ศพพ.สุรินทร์ ทั้งโดยการประชุมร่วมกับทีมงาน ศพพ. การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน อาสาสมัครและสมาชิกขององค์กรที่เป็นชาวบ้านในพื้นที่แล้วรวม 14 คน พบว่ามีผลการดำเนินงานที่พอสรุปได้เป็นประเด็น ๆ ดังนี้

1. ผู้นำที่เป็นพระ สมาชิกของกลุ่มสหธรรม ซึ่งปฏิบัติภารกิจด้านการพัฒนา โดยประสานกับชาวบ้านในเขตพื้นที่ของวัดที่เด่น ๆ มีพระอาจารย์ขัณฑ์ วัดใหม่ศรีมาทอง ได้พาชาวบ้านจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ และร้านค้าสวัสดิการในหมู่บ้านใหม่และบ้านพันธุลี พระอาจารย์ดำรง ได้สร้างแนวคิด

และส่งเสริมการปลูกไม้ผลในหมู่บ้านส่วนในตำบลเชื้อเพลิง และตำบลปราสาท การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การจัดตั้งร้านค้าสวัสดิการในหมู่บ้านที่วัดขนาดปริงและบ้านปรือ พระครูพิพิธประชานาถ ได้นำชาวบ้าน จัดตั้งร้านค้าสวัสดิการ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มไร่นาปลอดสารพิษ พระครูโสภณแห่งวัดบ้านตาเบา ได้นำ ชาวบ้านจัดตั้งร้านค้าสวัสดิการและกลุ่มออมทรัพย์แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากชาวบ้านขาดความเข้าใจและความซื่อสัตย์ จึงได้ล้มเลิกไป พระอาจารย์ประมวล แห่งวัดสุวรรณวิจิตร อำเภอปราสาท ได้ จัดการให้การศึกษากับเยาวชน โดยการจัดอบรมกลุ่มเยาวชนและศูนย์เด็กเล็กในวัดตามความต้องการ ของชุมชน ส่วนผู้นำที่เป็นฆราวาสที่จะนำพาชาวบ้านดำเนินกิจกรรมได้ ก็มีบ้านพันธุลี บ้านขนาดปลิง บ้านปราสาท และบ้านปรือ

2. ความเป็นองค์กรในชุมชน มีบางส่วนเกิดขึ้นมาแล้วล้มไป เช่น กลุ่มอาชีพที่บ้านตาเบา อำเภอปราสาท เป็นต้น ส่วนกลุ่มเกษตรเกลือจะมีกลุ่มจริงแต่เป็นเพียงกลุ่มหลวม ๆ ยังไม่มี ลักษณะขององค์กรที่ชัดเจน การดำเนินงานของกลุ่มเป็นเพียงการหนุนช่วยกันในชุมชน และกิจกรรม ต่าง ๆ ที่ผูกพันอยู่กับการหนุนช่วยของพระอาจารย์ดำรงอยู่เช่นเดิม

3. การประยุกต์ศาสนาสอดคล้องกับงานพัฒนา พระสงฆ์เน้นการทำงานแบบทำตัวเอง เป็นตัวอย่างของชาวบ้านเพื่อให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญแล้วทำตาม ซึ่งบางหมู่บ้านก็ได้ทำตาม เช่น กลุ่มเกษตรเกลือ แห่งบ้านปราสาท แต่บางหมู่บ้านก็ไม่ทำตามเช่น บ้านตาเบา เป็นบ้านใน ด้านการประยุกต์ศาสนาสอดคล้องกับงานพัฒนานั้น ได้มีการดำเนินการตามเวลาและโอกาสอันเหมาะสมอยู่เป็น ระยะ เช่น การทอดผ้าป่าพันธุลี แห่งวัดมุนีนิมิตร์ การก่อเจดีย์ข้าวเปลือก การเทศระดมทุน แห่งวัด ปราสาทสุข เป็นต้น

4. การเพิ่มรายได้ สมาชิกกลุ่มเกษตรเกลือ มีรายได้จากการขายผลผลิตเช่น ฝรั่งและ พันธุลี 4 ราย โดยเฉลี่ยปีละ 7,000 บาท และมีแนวโน้มจะมีรายได้สูงขึ้นเนื่องจากในระยะหลังได้มีการ เรียนรู้วิธีการตอกิ่ง และการเพาะชำต้นกล้าเพื่อจัดจำหน่าย ยิ่งในช่วงหลังที่มีการศึกษาดูงานจากพื้นที่ อื่น ๆ นอกจากนี้ ที่บ้านขนาดปลิง ยังมีร้านค้าและกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งสามารถดำเนินอยู่ได้ มีการปันผล และมีเงินให้สมาชิกกู้ยืมไปใช้จ่ายยามฉุกเฉิน

5. ความสามารถในเรื่องการเขียนโครงการรายงาน พระสมาชิกยังคิดว่าเป็นบทบาท ของ ศพพ. หรือไม่ก็เป็นงานที่พระอาจารย์สำรวจ เป็นผู้ดำเนินการส่วนพระรูปอื่น ๆ ได้ปฏิบัติในเรื่องของ การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

6. การประสานงานกับสมาชิกและกับองค์กรภายนอก ได้มีอาสาสมัครเยาวชน คอยให้ความช่วยเหลือ ซึ่งส่วนใหญ่จะประสานภายในระหว่างสมาชิกและเครือข่ายกับองค์กร NGO ใน พื้นที่ ส่วนกับหน่วยงานราชการไม่ค่อยได้มีการประสานงานกันเนื่องจากแนวนโยบายในการดำเนินงานไม่ สอดคล้องกันและประสานไปแล้วก็ไม่เกิดผลในทางปฏิบัติ

7. มีศูนย์พันธุลีเกิดขึ้นที่วัดมุนีนิมิตร์ จากการทอดผ้าป่าพันธุลี และได้มีการ จำหน่ายแจกให้กับสมาชิกไปเกือบหมด ปัจจุบันขาดคนดูแลประสานการดำเนินงานเพื่อขยายผลใน เชิงวิชาการไปสู่ชาวบ้านอย่างจริงจัง แต่จะมีการดำเนินการกันเองที่สวนของสมาชิกแต่ละคน เช่นที่บ้าน พอจุม และบ้านแม่ลำอ่างค์ เป็นต้น

8. สมาชิกกลุ่มเกษตรเกลือ มีสภาพชีวิตที่ดีขึ้นเมื่ออาหารจากพืชผักไม้ผล และมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นบางราย แต่ยังไม่สามารถลดภาระหนี้สินลงได้ มีสุขภาพที่ดี มีสภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น ที่ดีขึ้นเป็นอย่างมาก

9. ศพพ. ได้ทำงานกับกลุ่มเกษตรเกลือจำนวน 13 ราย เป็นหลัก ส่วนพื้นที่อื่น ๆ เป็นเพียงการติดตามเยี่ยมเยียนเป็นระยะ ๆ เท่านั้น และกระบวนการทำงานส่วนใหญ่เป็นการเยี่ยมเยียนพูดคุยในประเด็นปัญหา และศึกษาดูงานเป็นครั้งคราว โดยมีพระอาจารย์ดำรงเป็นแกนหลักในเรื่องบุญและพันธุ์ไม้ในพื้นที่

จากผลทั้งหมดที่กล่าวมาอาจสรุปได้ว่า ศพพ. บรรลุวัตถุประสงค์ในข้อ 2 คือ เกิดกลุ่มเกษตรเกลือขึ้น เพื่อหนุนช่วยกันในหมู่สมาชิกจริง และศพพ.ก็มีความพยายามดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในข้อ 3 คือ การประยุกต์ศาสนาผสมผสานประเพณีในการระดมทุน เช่น การทอดผ้าป่าพันธุ์ไม้ การเทศเพื่อระดมทุน เป็นต้น แต่ยังไม่เห็นผลในทางปฏิบัติที่จริงจังและต่อเนื่องเท่าที่ควร ส่วนวัตถุประสงค์ส่งผลในข้อที่ 1 ที่เน้นให้เหล่าสมาชิกสามารถเขียนแผนงานโครงการและทำรายงานได้นั้น ยังไม่บรรลุผล แต่พระสมาชิกสามารถติดตามประเมินผลและประสานการดำเนินงานในพื้นที่อยู่บ้างตามสมควร

แม้ ศพพ. จะมีความพยายามที่จะดำเนินงานให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ก็จริง แต่ในสภาพเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอยู่ ซึ่งถูกกระแสภายนอกเข้ามากกระทบอย่างรุนแรงทำให้ชาวบ้านมีค่าใช้จ่ายในการครองชีพมากขึ้น และมีเวลาใส่ใจในงานพัฒนาพื้นที่ของตนเองน้อยลง ส่วนใหญ่จะใช้เวลาไปหารายได้ ซึ่งได้มาอย่างรวดเร็ว เช่น ค่าจ้างในตัวเมือง และในต่างถิ่น จึงทำให้ขาดกำลังสำคัญในการทำงาน ดังนั้นผลงานที่ปรากฏจึงยังไม่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนและไม่เพียงพอที่จะให้ชาวบ้านพึ่งตนเองในเรื่องรายได้จนสามารถลดภาระหนี้สินและลดการอพยพแรงงานลงได้ ผลงานของ ศพพ. เป็นแต่เพียงบรรเทาความรุนแรงของปัญหาและเสริมความเป็นอยู่ในครอบครัวได้มีอาหารการกิน มีงานทำ มีสุขภาพจิต สุขภาพกายและสภาพแวดล้อมดีขึ้นได้บ้าง

2. กลุ่มอีโตน้อย

2.1 วัตถุประสงค์

- 1) เกิดทางเลือกในด้านฐานอาชีพ รูปแบบเกษตรผสมผสาน และวนเกษตรในไร่นา
- 2) เกิดผู้นำชุมชนที่เป็นแกนนำต่าง ๆ สนใจ และรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน
- 3) เกิดเครือข่ายองค์กรชาวบ้านในด้านอาชีพเกษตรกรรมที่สามารถหารูปแบบแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน
- 4) เกิดกลไกในด้านความร่วมมือระหว่างผู้ผลิต ผู้แปรรูป และผู้บริโภค

2.2 ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

- มีรูปแบบการเกษตรที่ได้รับการส่งเสริมโดยตรงจากเจ้าหน้าที่ ศพพ. หรือไม่ จำนวนชาวบ้านที่ร่วมทำมีจำนวนอย่างน้อยแค่ไหน
- ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจริงหรือไม่ มากน้อยเพียงไร เพียงพอต่อครอบครัวหรือไม่
- เกิดการรวมกลุ่ม/องค์กรชาวบ้านจากการทำงานของเจ้าหน้าที่หรือไม่ ความเข้มแข็งอยู่ในระดับใด
- เกิดผู้นำชาวบ้านที่มีความรู้ ความสามารถในการรวมแก้ไขปัญหาชาวบ้านหรือไม่ มีใครบ้าง มีบทบาทอย่างไรต่อชุมชน
- เกิดความร่วมมือทำกิจกรรมใดบ้าง และการรวมเป็นกลุ่มระหว่างผู้ผลิต ผู้แปรรูป และผู้บริโภคหรือไม่ รวมทั้งผลที่ได้รับทางด้านเศรษฐกิจ และการขยายผลกิจกรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้นำและสมาชิกชาวบ้านรวม 33 ราย มี 3 กิจกรรมที่ ศพพ. มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำงานกับชาวบ้าน คือกลุ่มเกษตรผสมผสาน กลุ่มชุดบ่อบาดาล กลุ่มปศุสัตว์ มีรายละเอียด ดังนี้ คือ

กลุ่มเกษตรผสมผสาน มีสมาชิกเข้าร่วม 116 คน จาก 8 หมู่บ้าน

1) ศพพ. ส่งเสริมโดยไม่จำกัดรูปแบบขอให้เป็นเกษตรผสมผสาน ชาวบ้านปรับกิจกรรมตามสภาพพื้นที่ เช่น มีการปรับที่นา ที่ไร่ ปรับพื้นที่ให้ลาดลงจะได้ไม่เปื้อนลงแรงดันน้ำ และวางท่อ PVC ทำคลองอ้อมนาประมาณ 2 ไร่ ขุดสระทำเป็นล็อก ๆ เอารถไถเกรด ปลูกระบายน้ำ ปลูกลำไย ปลูกกล้วยเสริม เพาะเห็ดฟาง

2) ชาวบ้านที่สัมภาษณ์ 16 ราย ตอบว่ามีรายได้เพิ่มขึ้นจริง โดยชาวบ้าน 15 ราย มีรายได้จากการทำเกษตรผสมผสานเพียงพอต่อครอบครัว มีเพียง 1 ราย ที่ยังไม่เพียงพอ ชาวบ้านบางรายมีรายได้ตั้งแต่วันละ 100 บาท ขึ้นไปและน้อยที่สุด ปีละ 1,000 บาท ไข่ขมิ้นให้ลูก ไข่เป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว มีชาวบ้าน 3 ราย ไม่มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการทำเกษตรผสมผสาน ปลา ผัก ไม้ผล เบ็ด ไก่ ไข่ ไก่ กินเป็นอาหาร โดยไม่ต้องซื้อร้านค้า

3) การรวมกลุ่มเป็นองค์กร ชาวบ้าน 18 ราย เชื่อว่าเจ้าหน้าที่ ศพพ. ได้มีส่วนสร้างกลุ่มให้เกิดขึ้น โดยมีเพียง 1 รายที่ตอบว่ากลุ่มเกิดก่อน ศพพ. มาเสริมให้ทุนในการขุดสระ ความเข้มแข็งของกลุ่มอยู่ในระดับพอไปได้ ในระยะแรก ๆ เข้มแข็งดีต่อมาก็อ่อนตัวลง ขณะนี้มีการเปลี่ยนแปลงประธานกลุ่ม และกรรมการใหม่ จึงมีการปรับปรุงกลุ่มให้ดีขึ้น

4) ในพื้นที่เกิดผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ ในทางการเกษตร รวม 26 ราย มีผู้นำ 4 ราย ในบ้านใหม่สามัคคี ผู้นำ 4 ราย ในบ้านโนนลำราญ ผู้นำ 9 ราย ในบ้านหนองเตินวัว ผู้นำ 6 ราย ในบ้านหนองโดนน้อย และผู้นำ 3 ราย ในบ้านหนองโสน ซึ่งมีทั้งชาวบ้านที่ทำตามและไม่ทำตาม เนื่องจากขาดทุนทรัพย์ ไม่มีที่ดิน ไม่มั่นใจว่าจะมีตลาด สำหรับผู้นำเหล่านี้ได้มีบทบาทในการร่วมแก้ปัญหา การให้พันธุ์ไม่ผลแก่ชาวบ้าน การปฏิบัติเป็นตัวอย่าง และการเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำต่าง ๆ

5) ความร่วมมือระหว่างผู้ผลิตกับผู้ซื้อ ในลักษณะของการซื้อขายในสวน การนำของไปขายในหมู่บ้าน และตลาดด้วยตนเอง ชาวบ้านบางรายมีการแปรรูปผลผลิตเป็นกล้วยฉาบและขายนอกกล้วย แต่ความร่วมมือระหว่างผู้ผลิต ผู้แปรรูป และผู้บริโภค ไม่เกิดขึ้น สำหรับผลที่ได้รับทางเศรษฐกิจ ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่ม ส่วนการขยายผลมีการขยายแนวคิดกันอยู่เป็นประจำ

กลุ่มปศุสัตว์

ได้รับทุนจาก ศพพ. 30,000 บาท สถาบันวิจัยและพัฒนา 50,000 บาท ทุนของสิ่งแวดลอมจำนวน 12,000 บาท รวม 92,000 บาท มีชาวบ้านได้รับวัวประมาณ 19 คน

กลุ่มปศุสัตว์ ประสบปัญหาวัวราคาไม่แน่นอนและตกต่ำ มีปัญหาเป็นหมัน เลี้ยงไม่โต เป็นโรคปากเปื่อยตาย สถานที่เลี้ยงยากขึ้น มีการใช้รถไถนา ชาวบ้านที่เลี้ยงวัวจึงขาดทุนและพากันขายวัวให้คนอื่นไปเกือบหมด เหลือที่ยังเลี้ยงอยู่ประมาณ 4 คน

กลุ่มชุดบ่อบาดาล

มีสมาชิก 8 ราย มีเครื่องเจาะบ่อบาดาล แต่สภาพไม่ดีนัก ต้องซ่อมแซมเพื่อนำมาใช้ใหม่ได้ สมาชิกแต่ละคนเสียค่าชุดบ่อ ๆ ละ 5,000 บาท เป็นค่าแรงคนมาช่วยและค่ากับข้าว หลังจากชุดบ่อได้ 8 บ่อ แล้วมีเงินเหลือ 5,000 บาท นำมาซื้อต้นฝรั่งแจกคนละ 13 ต้น แต่ก็ตายเป็นส่วนมาก ทุกวันนี้มีเงินทุนเหลือ 18,000 บาท ซึ่งสมาชิกเป็นหนี้อยู่

โดยสรุป ศพพ. ทำงานบรรลุวัตถุประสงค์ในการสร้างทางเลือกอาชีพด้านเกษตรผสมผสาน แต่วนเกษตรในไร่นายังไม่มี

มีผู้นำเดิม ๆ ใน 3 ปีที่ผ่านมาไม่ปรากฏผู้นำเด่น ๆ เกิดขึ้นอย่างชัดเจน การเกิดกลุ่มเจาะบ่อบาดาลไม่มีสภาพเป็นกลุ่ม การปรับองค์กรกลุ่มอีโต้้น้อยด้วยการเลือกผู้นำใหม่ กำลังอยู่ช่วงปรับปรุงองค์กรเครือข่ายสมาชิก 8 หมู่บ้าน มีการประชุมประจำทุกเดือนแลกเปลี่ยนความรู้และยังไม่เกิดกลไกความร่วมมือของผู้ผลิต แปรรูป และผู้บริโภค

ศพพ. จึงบรรลุวัตถุประสงค์ 2 ข้อ คือ มีเกษตรผสมผสาน เกิดขึ้นในพื้นที่และมีสมาชิก 8 หมู่บ้าน ประสานงานกันเป็นเครือข่าย แต่เป็นผลงานขององค์กรชาวบ้านที่ทำงานร่วมกันเอง วัตถุประสงค์อีก 2 ข้อ ยังไม่บรรลุ คือ การสร้างผู้นำชุมชนใหม่ แต่มีผู้นำเก่าของ ศพพ. ประมาณ 8 คน หรือหมู่บ้านละ 1 คน และกลไกความร่วมมือระหว่างผู้ผลิต ผู้แปรรูป และผู้บริโภคยังไม่บรรลุผล

3. กลุ่มสตรี 3 หมู่บ้าน

3.1 วัตถุประสงค์

- 1) สนับสนุนให้มีบทบาทในการพัฒนา
- 2) สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มของสตรีและทำงานร่วมกัน
- 3) สนับสนุนให้สตรีพัฒนาอาชีพหลักและอาชีพเสริม

3.2 ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

- 1) สตรีมีบทบาทในงานพัฒนาหรือไม่ เป็นผู้นำหรือผู้ตามจำนวนมากน้อยแค่ไหน
- 2) การรวมกลุ่มกันในแต่ละหมู่บ้านทำกิจกรรมอะไรบ้าง มีกี่กลุ่ม ความเข้มแข็งของแต่ละกลุ่มกิจกรรมเป็นอย่างไร
- 3) อาชีพหลักของสตรีมีหรือไม่ ทำอะไรบ้างที่เป็นรายได้ให้กับครอบครัว
องค์กรสตรีช่วยส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมอาชีพหลักได้หรือไม่
- 4) อาชีพเสริมของสตรีมีหรือไม่ ทำอะไรบ้าง องค์กรสตรีช่วยให้มีอาชีพเสริม
อะไรบ้าง
- 5) ศพพ. ทำงานกับกลุ่มสตรีอย่างไร เกิดกิจกรรมและผลมากน้อยแค่ไหน
สามารถสร้างความเข้มแข็งแก่กลุ่มสตรีได้มากน้อยแค่ไหน

3.3 กิจกรรมกลุ่ม สำหรับกิจกรรมกลุ่มและผลที่เกิดขึ้น มีรายละเอียดดังนี้ คือ

- กลุ่มออมทรัพย์ ชาวบ้าน 22 คน บอกว่ากลุ่มออมทรัพย์มีความเข้มแข็งดี เพราะขยายสมาชิกได้เพิ่มขึ้นจนในปี 2539 มีสมาชิกทั้ง 3 หมู่บ้าน จาก สมาชิก 117 คน เพิ่มขึ้น 294 คน สมาชิกได้กู้ยืมเงินไปซื้อปุ๋ย จ่ายค่าเหอมลูก ใช้จ่ายยามเจ็บป่วย ดอกเบี้ยราคาถูก และมีความสามัคคีกันดี

- แคมพู เป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันทั้ง 3 หมู่บ้าน จำนวน 10 คน สมาชิกจำนวน 8 คน ของทั้ง 3 หมู่บ้าน บอกว่ากลุ่มไม่เข้มแข็ง สมาชิก 2 คน บอกว่าเข้มแข็งเพราะได้เงินปันผล มีการลงทุนเพิ่มอีก 2 คน

3.4 กิจกรรมที่ทำเหมือนกันใน 2 หมู่บ้าน มีเพียงกิจกรรมเดียวคือ การทำตะกร้าจากฟาง สมาชิก 7 ราย บอกว่ากลุ่มไม่เข้มแข็ง และเลิกทำแล้วเพราะไม่มีฟางส่วนใหญ่เอารถมาวนดข้าวกันหมด และไม่มีตลาด

3.5 กิจกรรมที่ทำเฉพาะหมู่บ้าน

- บ้านห้วยหวาย มีธนาคารข้าว ซึ่งสมาชิก 6 ราย บอกว่ากลุ่มเข้มแข็งดี และมีการทำดอกไม้ แต่กลุ่มไม่เข้มแข็งเพราะไม่มีตลาด

- บ้านหนองโดนน้อย มีร้านค้าสหกรณ์ สมาชิก 6 ราย บอกว่ากลุ่มเข้มแข็งดี ในปี 2538 มีสมาชิก 42 คน พอปี 2539 เพิ่มขึ้น 57 คน สมาชิกได้ซื้อของถูก มีเงินปันผล และมีรายได้เพิ่ม กิจกรรมกลุ่มทำขนม ข้าวเกรียบ สมาชิก 4 คน บอกว่ากลุ่มไม่เข้มแข็ง เพราะทำครั้งเดียวแล้วเลิก ทำกิจกรรมเป็นกลุ่มชาวบ้านว่างไม่ตรงกัน ยังไม่มีใครทดลองทำเป็นส่วนตัว วัตถุประสงค์ (เผือก) หายาก และขายไม่ค่อยได้ ไม่มีคนซื้อ

3.6 รายได้ของสตรี ส่วนใหญ่มาจากการทำนา ลูกและสามีไปรับจ้างหรือไปต่างประเทศส่งเงินมาให้ ปลุกผัก เลี้ยงหมู ไก่ วัว ควาย ทอผ้า

- กลุ่มสตรีสามารถช่วยเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกโดยเฉพาะกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ มี 14 ราย ได้กู้เงินไปซื้อปุ๋ยทำนา เลี้ยงหมู ไก่ ซื้อหัวอาหาร ขายของในหมู่บ้าน มี 1 ราย กู้ไปซื้อเครื่องทำไอศกรีมขายได้กำไรวันละ 400-500 บาท และมี 9 ราย ไม่ได้ประโยชน์ในการเพิ่มรายได้ จากการรวมกลุ่ม

- กลุ่มสตรีช่วยทำให้สมาชิกมีอาชีพเสริมหรือไม่ มีผู้ตอบว่ามีจำนวน 9 ราย แต่ไม่มีรายได้ประจำ โดยทำดอกไม้ ตะกร้าจากฟาง แชมพู ขายของ เลี้ยงไก่ หมู ปลุกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้า

- ศพพ. เข้าไปทำงานกับกลุ่มสตรี โดยกระตุ้นให้เกิดกลุ่มและสร้างกลุ่มได้สำเร็จ นอกจากนี้ก็ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา สมาชิกกลุ่ม 10 ราย ตอบว่ากลุ่มอยู่ได้โดยเฉพาะกลุ่มออมทรัพย์ แม้ว่าจะไม่มี ศพพ. ลงมาทำงานด้วยก็ตาม สมาชิก 6 ราย ไม่แน่ใจว่ากลุ่มจะอยู่ได้หรือไม่ และอาจล้มเลิกไป โดยเฉพาะเรื่องร้านค้า

ข้อเสนอแนะของชาวบ้าน

- อยากให้หาทุนมาเพิ่มกลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้สมาชิกได้กู้ยืมในการทำกิจกรรมได้มากขึ้น
- อยากอบรมการทำบัญชี
- อยากเย็บผ้าเป็นอาชีพเสริม
- อยากทอผ้า
- อยากให้ขยายกลุ่ม
- อยากทำไอศกรีมขาย แต่เครื่องมือแพง

โดยสรุป ศพพ. ทำงานกับกลุ่มสตรี บรรลุวัตถุประสงค์ในการสนับสนุนให้สตรีมีบทบาทการพัฒนา เกิดการรวมกลุ่มได้จริงทั้ง 3 หมู่บ้าน มีการทำงานที่เป็นจริงและมีความเข้มแข็งดี โดยเฉพาะกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ และธนาคารข้าว ส่วนการสนับสนุนให้สตรีพัฒนาอาชีพหลักได้ผลประโยชน์จากการกู้ยืมกลุ่มออมทรัพย์นั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์ แต่เรื่องอาชีพเสริมให้มีรายได้เพียงพอยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ กิจกรรมดอกไม้ ทำขนม ทำตะกร้าด้วยฟางไม่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ และกลุ่มเป้าหมายแต่มีบางกิจกรรมที่ชาวบ้านบางรายทำได้ดี เช่น ขายไอศกรีม เลี้ยงหมู เลี้ยงไก่ ขายของในหมู่บ้าน เป็นต้น

4. กลุ่มสมุนไพร

4.1 วัตถุประสงค์

- 1) ขยายความรู้และการปฏิบัติ/การใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้าน โดยมีสมาชิกวิธีปลูกพืชสมุนไพรอย่างมีประสิทธิภาพ รู้ชื่อยาสมุนไพรและวิธีใช้อย่างถูกต้อง
- 2) อนุรักษ์และฟื้นฟูวิชาการแพทย์แผนใหม่ ให้เป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพร่างกายของประชาชนในชุมชน

4.2 ตัวชี้วัดผลการดำเนินงาน

- 1) มีชื่อสมุนไพรที่ชนิดที่ปลูก ตัวอย่างและการใช้รักษาโรคอะไรได้บ้าง มีวิธีใช้อย่างไร
- 2) จำนวนสมาชิกของกลุ่มสมุนไพรมีกี่คน การให้ความรู้แก่ชาวบ้าน และการรักษาทำได้กี่คน มีปริมาณชาวบ้านสนใจรักษาปริมาณเท่าไร
- 3) ความเป็นกลุ่มและการหนุนช่วยกันของกลุ่มมีอะไรบ้าง การขยายผลมีความเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหน
- 4) ระดับของการเป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพและป้องกันตนเองทางสุขภาพในการใช้ยาสมุนไพรมีมากน้อยแค่ไหน
- 5) ความเป็นกลุ่มและการหนุนช่วยกันของกลุ่มมีอะไรบ้าง การขยายผลมีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด
- 6) ระดับของการเป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพและป้องกันตนเองทางสุขภาพ ในการใช้ยาสมุนไพรมีมากน้อยเพียงใด

จากผลการดำเนินงานในช่วง 3 ปี ที่ผ่านมา ซึ่งเจ้าหน้าที่ ศพพ. ได้เข้าไปปฏิบัติในพื้นที่ด้วยกระบวนการกว้าง ๆ เช่น การประชุมสัมมนา ศึกษาดูงาน และการส่งเสริมวิธีการให้สมาชิก รวมทั้งสนับสนุนให้มีการเรียนรู้ ส่งเสริมเพื่อสอบบประกอบโรคศิลป์ ซึ่งพอสรุปได้เป็นประเด็น ๆ ดังนี้

1. สมาชิกของกลุ่มสมุนไพรยังคงมีจำนวน 11 คน เท่าเดิม และมีผู้ที่สามารถรักษาคนในชุมชนได้เพียง 4 คน คือ พ่อเพี้ย พ่อเดียน บ้านกาเกาะ นายบัณฑิต บ้านระเภาว และนายบุญฤกษ์ บ้านตาเบน ซึ่งแต่ละคนจะมีชาวบ้านไปรับการรักษาประมาณ 4-5 คนต่อเดือน ส่วนใหญ่ผู้ที่ไปรับการรักษาจะเป็นเด็กและผู้หญิง โรคส่วนใหญ่จะเป็นบาดแผล อีสุกอีใส และผดผื่นแดงของผู้หญิง เป็นต้น สมาชิกอื่น ๆ ก็ยังอยู่ในระยะเรียนรู้ โดยได้มีการปลูกสมุนไพรในสวนครัวกันบ้างคนละเล็กละน้อย รวมได้ประมาณ 100 ชนิด ซึ่งสามารถนำมาเป็นส่วนประกอบในการทำยาได้บ้าง แต่ยาส่วนใหญ่ที่ใช้รักษาคนไข้ยังต้องหาเก็บจากป่าอยู่เช่นเดิม

2. ความเป็นกลุ่มองค์กรของกลุ่มสมุนไพร จะมีก็เพียงกลุ่มผู้สนใจทางสมุนไพร ซึ่งเป็นลักษณะกลุ่มตามปกติ ซึ่งไม่ได้มีการกำหนด บทบาทกันชัดเจนทุกคนมีหน้าที่ช่วยเหลือและหารือแลกเปลี่ยนกันเรื่องที่ตัวเองสนใจ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับตัวยา วิธีการรักษา และมีการยืมยักันภายในกลุ่มบ้างเป็นครั้งคราว

3. ในปี 2539 ได้มีการสร้างศูนย์สมุนไพรที่บ้านกาเกาะ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการประสานงานในการศึกษาเผยแพร่ และสามารถรักษาการใช้สมุนไพรของกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก ศพพ. และการหนุนช่วยในด้านตัวยาและวิชาการ และงบประมาณบางส่วนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุรินทร์ รวม 20,000 บาท โดยชาวบ้านได้ช่วยเหลือกันเองในด้านแรงงานและวัสดุในส่วนที่หาได้ในท้องถิ่น

4. ในช่วงที่ผ่านมา ศพพ. ได้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้ในการศึกษาโดยการพาไปศึกษาดูงาน สาธิตการจัดทำลูกกลอนกับโรงพยาบาล และพาสัมผัสรับการอบรม เพื่อสอรับใบประกอบโรคศิลป์ จากกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งปัจจุบันยังมีการได้การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จนกว่าจะสอบ ซึ่งคาดว่าจะมีการสอบในราวเดือน เมษายน 2540 และคาดหวังว่าน่าจะมีผู้สอบได้บ้างอย่างน้อย 2 คน

สมาชิกกลุ่มสมุนไพรที่เรียนเพื่อสอบใบประกอบโรคศิลป์

บ้านกาเกาะ	นายเดือน นายเพื่อย นายรอบ นายชวน นายเอี่ยม	5 คน
บ้านตาเบน	นายบุญฤกษ์	1 คน
บ้านระเภา	นายบัณฑิต นายม่วน	2 คน
บ้านโคกอารักษ์	นายประสาน	1 คน
บ้านบุญถณี	เจ้าหน้าที่อนามัย นางประพิมพา นายประมง	2 คน
	รวม	11 คน

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้สนใจ บ้านท่าสว่าง ซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มสมุนไพร อ.เมืองอยู่แล้ว คือ นายบัว เสนาะวาทิ นายเตอะ คงดวงดี

บ้านกาเกาะ นายรอย นายล่วน กลุ่มเกษตรทางเลือก นำสมุนไพรมาเสริมเกษตร
บ้านตาเบน นางบุญเทือก นางกิ๊ก เป็นหมอยาเฒ่า เคยอบรมการนวดโดยใช้สมุนไพรด้วย

5. สร้างศูนย์สมุนไพร บ้านกาเกาะ

- วัตถุประสงค์
- เป็นสถานที่บริการสมาชิกให้ได้จัดกิจกรรมร่วมกัน
 - เป็นสถานที่ขยายยาสมุนไพรให้แก่ชาวบ้าน (ยาของ ศพพ. โรงพยาบาล, หมอยาพื้นบ้าน)
 - บริการรักษา นวด อบ สมุนไพร
 - ส่งเสริมการปลูกยาสมุนไพรทางอ้อม โดยทำแปลงสาธิตด้วยการบริหารจัดการ

ผู้ดูแล คือ นายเดือน ซึ่งเป็นเจ้าของสถานที่ ไม่มีค่าตอบแทน มีหน้าที่ขยายยาซึ่งได้มาจาก ศพพ. ให้ฟรีในช่วงแรกมูลค่า 3,000 บาท โรงพยาบาลกาบัง ปราสาท สาธารณสุข จ.สุรินทร์ จะสนับสนุนยาเพิ่มเติม และหมอยาในกลุ่มนำตำรับยาของตนมาวางขาย จะหักบำรุงศูนย์ 10 %

วัสดุอุปกรณ์

ศพพ. ใช้งบประมาณสร้าง 15,000 บาท สาธารณสุข จ.สุรินทร์ สมทบ 5,000 บาท ส่วนที่เหลือสมาชิกจะสมทบทั้งหมด จะสร้างภายในเดือนพฤษภาคม ขณะนี้สร้างเสร็จแล้ว

ศึกษาดูงานสมุนไพร ที่ กรุงเทพมหานคร วันที่ 16-17 พฤษภาคม 2539

6. บทบาทเจ้าหน้าที่ ศพพ.

1. งานฟื้นฟู-อนุรักษ์การแพทย์แผนไทย โดยการสอบกลุ่มสมุนไพร 11 คน ทุกวันศุกร์ ที่บ้านพ่อเพี้ย เวลา 09.00-12.00 น. มีแบบฝึกหัดหลังสอบ ช่วงบ่ายพูดคุยเรื่องที่สนใจ เดินดูสมุนไพร การสอบเป็นการเตรียมให้สมาชิกไปสอบใบประกอบโรคศิลป์จากหมอพื้นบ้าน กองการประกอบโรคศิลป์ กระทรวงสาธารณสุข โดยปลัดกระทรวงเป็นผู้อนุมัติ ซึ่งจะสอบในเดือนเมษายน 2540 ที่จังหวัดขอนแก่น

2. ส่งเสริมการใช้สมุนไพรในชุมชน เจาะลึกรายบุคคล พูดคุย แนะนำ แลกเปลี่ยน
ความรู้

3. จัดกิจกรรมสาธิตการทำยาบางโอกาส

4. ส่งเสริมการปลูกและรับซื้อสมุนไพร ฟ้าทะลายโจร ขมิ้น กิโลกรัมละ 10 บาท เสด็จพังพอน กิโลกรัมละ 70 บาท

5. รวบรวม สำรวจพันธุ์สมุนไพร เขียนป้ายชื่อ ทำแปลงสาธิตที่ ศพพ.

6. ส่งเสริมการแปรรูปสมุนไพร สร้างอาคาร วัสดุอุปกรณ์แปรรูปยาสมุนไพรเพื่อให้สมาชิกทดลองทำจริง และไว้ขายด้วย โดยทำที่ ศพพ.

7. สนับสนุนพันธุ์สมุนไพร โดยให้ฟรีหรือขายในราคาถูก โดยเก็บไว้ที่เรือนเพาะชำใน ศพพ.

รายการซื้อขายสมุนไพร การรักษา และวิธีใช้

ชนิดของสมุนไพรที่ปลูก	การรักษา	วิธีใช้
1. ฟ้าทะลายโจร 2. ขมิ้น 3. ฟ้าทะลายโจร	ทำน้ำมัน, อบสมุนไพร แก้ปวดท้อง แก้ไข้ เจ็บคอ	ทาถู นวด บริเวณที่ปวด ตำเป็นขมิ้นผง หรือกินเป็นเม็ด ๆ ทำเป็นผง หรือใส่แคปซูล กินเป็น เม็ด ๆ เอาใบและรากต้มกินสด ๆ ต้มแค่เดือด กินจนกว่าจะหายไข้ ต้ม 3 ครั้งก็จืดแล้ว
4. วานชักมดลูก 5. รากหมอนและชะอม 6. กำแพง 9 ชั้น	หญิงหลังคลอด, อยู่ไฟ แก้ผดผื่น ห้ามเลือด, ปิดแผล	ใช้ร่วมกับฟ้าทะลายโจร, ขมิ้น ต้มกิน ต้มกินจนกว่าจะหาย เอาใบมาขยี้ทาแผล

7. ต้นขี้ดสั้น มะพร้าว 1 ลูก น้ำตาลแดง	ริดสีดวงทวาร (ห้ามกินเหล้า)	ต้มกินไม่เกิน 3 หม้อ จะหาย 1 หม้อ กินได้ 3 วัน ห้ามกินปลาตุก ปลาไม่มีเกล็ด ปลาไหล
8. กาฝากมะม่วง	แก้ปวดหัว	นำมาต้มกิน
9. เสลดพังพอน	ทำยาหม่อง แก้พิษสัตว์	หนวดปลาดุกตำทาถู (คว่ำให้เป็น น้ำมันและเทียนไข) ตำปิดแผลที่โดย หมากัด ปิด 3 วัน หาย
10. ชุมเห็ดเทศ	-	-
11. เจตบูรณิเพลิง	อยู่ไฟ	เอาผสมอย่างอื่นต้มกิน
12. เกล็ดปลาช่อน	-	-
13. เล็บครุฑ	แก้เจ็บคอ	เอารากมากิน
14. ชะพลู	แก้ปวดท้อง	เอารากมาต้มกิน
15. เล็บเหยี่ยว เข็มแดง ละครโคก ข้าวเย็นเหนือและข้าวเย็น ใต้	แก้มะเร็งทั่วไป	เอารากมาต้มกิน 2 หม้อ หายภายใน 15 วัน
16. ลำโพงเขียว	ขับพิษดี ทำให้เสียดี	เอาผสมกับน้ำข้าวขาว ปิดแผล
17. ข่อยดำ	ขับพิษงู, แมลงป่อง, ตะขาบ	เอาราก 7 ชิ้น หมากแข็ง 7 ชิ้น กิน เอารากมาฝนกับน้ำมะนาวทาแผล เอารากมาฝนกับมะเฟืองกิน เอาไปผิงไฟปะคมกับแผล เอามาแช่น้ำอาบ เอาไปต้มให้ออกฤทธิ์+น้ำตาล+เกลือ ใบตำให้ละเอียด+เหล้าขาว+น้ำข้าวขาว ให้ควายกิน เอารากมาตำกับข้าวสารเหนียวปิดปาก แผล เอายางมาทาแผล
18. พลับพลึง	แก้บวม, เกล็ด	
19. อุตุนิพิต	แก้พิษ-แผลพุพอง	
20. หนุมานประสานกาย	แก้ไอ	
21. ลิ้นกระบือ	ควายท้องเสีย	
22. ครอบจักรวาล	แก้ฝี	
23. ผื่น	แก้บาดทะยักเวลาโดน มีด, จอบ, เลื่อย, บาด แก้ท้องเสีย	
24. ทองพันชั่งและโคคลาน	แก้ปวดท้อง, โรคไต	ชูดเอายาง
25. ไม้ไม่รู้ลมและพญาเสือโคร่ง มักกระเทิบโรงและกำลังข้างสาร	กำหนด	หนำร้อนเอารากมาต้มกิน
26. ก้างปลาแดง	กำหนด	หนำฝนเอาต้นมาต้มกิน
27. ขี้ดหมอน	อัสสุกอีใส	เอาต้น+รากมาต้มกิน
28. ขมิ้นน้อย, ขมิ้นใหญ่	แก้ผิวดำแดง	แช่ผสมใบตองแห้ง+ใบไผ่+ฟาง อาบ ต้มกิน
	แผลพุพอง	

29.มะกล่ำหวาน	ละลาย-ขับเสมหะ, ยานต์ถ	แช่น้ำอาบ รากต้มกิน
30.มะเขือขื่น	ให้รสหวาน	เอาผลสุกคั่ว+พริก+กระเทียม+ยาสูบ
31.เจตพังดี	ริดสีดวงจมูก	ใบตำคั้นผสมแบ่งตำขาม
32.มะแว้งเครือ	ขับลม	เอาราก+รากยาสูบต้มกิน
33.ว่านน้ำ	แก้โรคไต	ราก, ต้น, เหง้า ต้มกิน+กระเทียม+พริก
34.คูณ	แก้ลม	ไทย
35.ขาลิง	ยาระบาย	ต้มกิน
36.ทองหลาง	ยาอยู่ไฟ	เหง้า
37.หญ้าปักกิ่ง	ผิดลำแดง	รากมาตำกิน, ผักมาต้ม+ขมิ้น
38.ธรณีสาร	แก้โรคมะเร็ง	เอาหัวมาต้มกิน
39.มะกล่ำต้น	แก้ซาง, ตาลขโมย	ต้นมาต้มกิน
	แก้ซาง, ตาลขโมย	-
		เอาใบต้มกิน
		เอาเปลือกองไฟให้แห้ง แช่น้ำต้มจน
		กว่าจะหาย

จากผลการดำเนินงานทั้งหมดที่ผ่านมา สามารถกล่าวได้ว่า สมาชิกของกลุ่มทั้ง 11 คน รู้จักตัวยาสุมไพรเป็นอย่างดี สามารถเรียนรู้วิธีการปลูกสุมไพรและวิธีการใช้สุมไพรได้อย่างถูกต้อง แต่ยังไม่สามารถขยายผลไปยังบุคคลอื่นในชุมชนได้ ซึ่งถ้าหากจะประเมินตามวัตถุประสงค์แล้ว ถือว่า บรรลุผลเพียงข้อเดียว คือการอนุรักษ์พันธุ์พันธุ์การแพทย์แผนไทย ให้เป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพร่างกายของประชาชนในชุมชน และขยายความรู้และวิธีการรักษา โดยให้สมาชิกมีการปลูกพืชสุมไพร รู้ชื่อยา และวิธีการใช้ได้อย่างถูกต้อง

จากวัตถุประสงค์แผนการดำเนินงานกับกลุ่มสุมไพรในช่วง 3 ปี ที่ผ่านมาของ ศพพ. ได้ช่วยเสริมให้กลุ่มหมอชาวบ้าน ซึ่งก่อนหน้านี้ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เพราะถูกเพ่งเล็งจากทางราชการว่าเป็นพวกหมอเถื่อน ต่อมาในช่วงหลังที่ได้มีการประสานงานกับ ศพพ. และสำนักงานสาธารณสุข จังหวัดสุรินทร์ทำให้หมอเหล่านั้นมีความเชื่อมั่นในตนเองและได้เรียนรู้วิธีการแผนใหม่เพื่อนำมาประยุกต์ในการรักษามากขึ้น เช่น บางรายมีการไป x-ray กับแผนปัจจุบันแล้วมารักษาด้วยสุมไพรเป็นต้น และในปัจจุบันชาวบ้านส่วนหนึ่งยังมีความเชื่อ และศรัทธาในแพทย์แผนไทยอยู่ เนื่องจากหมอเหล่านั้นรักษาด้วยใจด้วยคุณภาพ โดยไม่คิดค่ารักษาในเชิงธุรกิจ เพียงแต่มีค่ายาครูเพียงสิบสิ่งหรือสองบาทเท่านั้น นอกนั้น แล้วแต่ผู้ป่วยจะให้ ซึ่งผู้ป่วยส่วนใหญ่ก็ชอบใจ แต่ถ้าป่วยหนักก็จะไปหาแพทย์แผนปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากการรักษาพยาบาลแผนไทยนี้ต้องใช้เวลานาน 1-2 สัปดาห์ จึงจะเป็นผล ซึ่งช้ากว่าแผนปัจจุบัน ไม่มีเครื่องมือตรวจวินิจฉัยโรค ที่พอจะเชื่อถือได้จึงอาจทำให้ความนิยมของคนลดลงได้ใน

อนาคต สำหรับผู้ที่มาสืบทอดแพทย์แผนไทยนี้ต่อไปนั้นคงจะเป็นเรื่องที่ไม่่ง่ายนัก เพราะผลตอบแทน
แทบไม่มีและต้องเป็นคนที่มีความรัก และได้รับการสั่งสมถ่ายทอดทางวัฒนธรรมมาจากคนรุ่นก่อนอย่าง
ใกล้ชิดจริง ๆ จึงจะทำได้ แต่ถ้าหาก ศพพ. สามารถให้การศึกษาเรียนรู้จนสมาชิกสอบใบประกอบโรค
ศิลป์ได้ และได้มีการประกอบตัวยาขายและรักษาคนไข้ได้โดยมีการคิดค่ายาในเชิงธุรกิจได้คาดว่าจะมีการ
ขยายตัวและมีคนสนใจเรียนรู้ก็เป็นจำนวนมาก

21
22
23
24

ภาพรวม และการพัฒนา

ผลการพัฒนาโดยรวมได้นำเสนอในประเด็นสำคัญ ๆ คือ ความเป็นองค์กรและระดับความเข้มแข็ง กิจกรรมสร้างอาชีพและรายได้ สภาพปัญหาอุปสรรค ผลการประเมินโดยรวมในเรื่องปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะ มีรายละเอียดแต่ละประเด็น ดังนี้

1. ความเป็นองค์กรและระดับความเข้มแข็ง

1.1 กลุ่มสตรี 3 หมู่บ้าน มีกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ที่รวมตัวกันได้ดี มีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ร่วมกันในการระดมทุนเพื่อให้กู้ยืมมาใช้จ่ายและแก้ปัญหาในชีวิตของครอบครัวสมาชิก ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่มีผลประโยชน์ร่วม ด้านผู้นำสตรีมีความซื่อสัตย์ไว้วางใจได้ มีความละเอียดถี่ถ้วนในการทำบัญชีที่ตรวจสอบได้ และไม่คอร์รัปชัน มีการแบ่งงานกันทำ ดังเช่น ธนาคารข้าวบ้านห้วยหวาย มีการแบ่งสายกันไปเก็บข้าวมาขึ้นไว้ในฉาง มีคนคอยไล่ไก่ ไล่ข้าวที่ฉาง การรวมกัน มีความสนุกสนาน สำหรับสมาชิกก็มีส่วนร่วมในการระดมทุน การกู้ยืม การใช้คืนและการรวมกิจกรรมต่าง ๆ กลุ่มสตรีมีข้ออ่อนอยู่ ที่จำนวนงบประมาณยังมีน้อยและการคิดค้นกิจกรรมเพื่อเพิ่มรายได้หลักหรือเสริมที่เพียงพอยังเป็นปัญหาอยู่

1.2 กลุ่มสมุนไพร เป็นกลุ่มหลวม ๆ ที่รวมตัวกันตามความสนใจเฉพาะที่คล้ายคลึงกัน ในเรื่องของการปลูก การใช้ยาสมุนไพร และการรักษาด้วยสมุนไพร มีสมาชิก 11 คน โดยมีการแลกเปลี่ยนประชุม อบรม สัมมนาและการสอบใบประกาศนียบัตรเป็นหมอยาถูกต้องตามกฎหมาย เนื่องจากเป็นกิจกรรมเฉพาะตัวความเป็นองค์กรแบบกลุ่มอื่น ๆ จึงเป็นเรื่องยาก

1.3 กลุ่มสหธรรมเพื่อการพัฒนา เน้นจุดงานของ ศพพ. ไปที่การส่งเสริมกลุ่มเกษตรกรเกลือกุล ภายใต้การสนับสนุนของพระอาจารย์ด่าง แห่งวัดมุนีฯ มีสมาชิก 13 คน เป็นกลุ่มหลวม ๆ ซึ่งทำการผลิตในเรื่องของการปลูกไม้ผล โดยได้รับการสนับสนุนจากพระอาจารย์ด่าง และศพพ. ในเรื่องการจัดศึกษาดูงาน การให้กล้าไม้ การสร้างเรือนเพาะชำ ในปี 2539 ผลผลิตในเรื่องฝรั่ง มะม่วง และกล้วยไม้ต่าง ๆ ได้รับการจำหน่ายจนเริ่มมีรายได้กันบ้าง แต่ลักษณะของกลุ่มยังไม่มีชัดเจน ยังเน้นการผลิตและจำหน่ายกันเองเป็นรายบุคคล

1.4 กลุ่มอีโต้้น้อย งานด้านเกษตรผสมผสานและปศุสัตว์ เป็นงานเก่าของ ศพพ. ทำงานเพียงติดตามและประสานงานต่าง ๆ ในรอบ 3 ปีที่ผ่านมาในพื้นที่กับกลุ่มสหธรรมฯ มีในเรื่องของการขุดบ่อบาดาลให้กับชาวบ้าน 8 ราย เพื่อปลูกกล้วย พืชผักและไม้ผล สำหรับจำหน่าย การจัดศึกษาดูงานและการประชุมเยี่ยมเยียนติดตามงาน ลักษณะของสมาชิกขุดบ่อบาดาล เป็นเครือญาติและต่างคนต่างทำการผลิต มีการช่วยกันขุดเจาะบ่อในระยะแรกรวมทั้งการเก็บเงินคนละ 5,000 บาท และปล่อยให้สมาชิกกู้ขณะที่เครื่องเจาะมีสภาพทรุดโทรม ใช้การไม่ได้ดี ต้องซ่อมแซมใหม่ ดังนั้นความเป็นกลุ่ม/องค์กรจึงไม่มี

โดยสรุปทั้ง 4 กลุ่ม มีกลุ่มสตรีที่มีระดับความเข้มแข็งดีพอสมควร มีกลุ่มอีโต้้น้อยซึ่งกำลังปรับองค์กรและมีผู้นำเก่าที่ทำงานมานานหลายคนน่าจะสร้างพื้นตัวและสร้างความเข้มแข็งขึ้นมาได้ สำหรับกลุ่มเกษตรกรเกลือกุลและกลุ่มสมุนไพร เป็นกลุ่มกิจกรรมที่รวมตัวกันแบบหลวม ๆ

2. กิจกรรมสร้างอาชีพและรายได้

กิจกรรมที่แต่ละกลุ่มดำเนินการอยู่ยังไม่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้เพียงพอ จนไม่ต้องไปประกอบอาชีพอื่น ฐานหลักสำคัญยังเป็นเรื่องของการทำนาและการรับจ้าง กลุ่มสตรีพยายามนำกิจกรรมที่อาศัยทักษะฝีมือในการทำดอกไม้ประดิษฐ์ การทำตะกร้าด้วยฟาง การทำขนม แต่ก็ประสบปัญหาหลายประการจนต้องยกเลิกไป

กลุ่มสมุนไพรเป็นกิจกรรมที่สมาชิกทั้ง 11 คน ถือหลักธรรมมากกว่าการเรียกร้องเงินทองจากผู้ป่วย แต่ระยะหลังปี 2539 ได้ร่วมมือกับ ศพพ. ในการสร้างศูนย์สมุนไพร ซึ่งจะมีการนัดการอบสมุนไพร และจำหน่ายยาลูกกลอน เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับกลุ่มและขยายผลกิจกรรมให้เป็นที่รู้จักของชาวบ้าน รายได้จากการปลูกสมุนไพร การขายสมุนไพรและการรักษาเป็นเพียงรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ และไม่สม่ำเสมอ

กลุ่มเกษตรเกลือกับกลุ่มอีโต้น้อย ค่อนข้างเป็นกลุ่มที่สามารถสร้างรายได้พอสมควร สมาชิกกลุ่มเกษตรเกลือจำนวน 4 คน มีรายได้เฉลี่ยปีละ 7,000 บาท สมาชิกกลุ่มอีโต้ที่ทำเกษตรผสมผสาน มีรายได้เฉลี่ยวันละ 100 บาท และน้อยสุดปีละ 1,000 บาท

ถ้าเน้นรายได้ทางเศรษฐกิจต้องพัฒนากิจกรรมการเกษตรให้มีการแปรรูป การจัดการ และการเข้าถึงตลาดให้มากขึ้น เพื่อเพิ่มพูนมูลค่าทางเศรษฐกิจให้ชาวบ้านมีรายได้สูงขึ้น

3. สภาพปัญหาอุปสรรค

3.1 ขาดแคลนผู้นำและบางกลุ่มไม่ยอมรับผู้นำ กลุ่มเกษตรเกลือไม่มีผู้นำกลุ่มที่ชัดเจน แต่มีพระอาจารย์ดำรงคอยดูแลช่วยเหลือ กลุ่มอีโต้เล็ก ผู้นำเดิมมีความสามารถสูงในการประสานงานภายนอก จนระดมทรัพยากรสู่ชุมชนได้มาก แต่สมาชิกภายในไม่ยอมรับ ในปี 2539 มีการปรับเปลี่ยนผู้นำองค์กรใหม่ การยอมรับเริ่มดีขึ้น

3.2 การคัดค้านกิจกรรมและยกระดับกิจกรรมให้เพิ่มพูนรายได้ให้สูงขึ้นยังเป็นปัญหาที่ท้าทาย ศพพ. และองค์กรชาวบ้าน เนื่องจากในขณะนี้ชาวบ้านมีความสามารถในการทำการผลิตกิจกรรมได้หลายอย่าง แต่ยังขาดในเรื่องการแปรรูปและการตลาด

3.3 จำนวนสมาชิกชาวบ้านมีน้อยและการขยายผลทำได้น้อย กิจกรรมหลัก ๆ ในพื้นที่ทำงานของ ศพพ. ในรอบ 3 ปี ที่ผ่านมา มีเพียง 32 รายจากกลุ่มสมุนไพร 11 ราย เกษตรเกลือ 13 ราย บ่อบาดาล 8 ราย โดยมีกลุ่มออมทรัพย์สตรีมีสมาชิกมากถึง 294 ราย ดังนั้นการขยายผลในพื้นที่ข้างเคียงและทำงานเพิ่มขึ้น

4. ผลการพัฒนาโดยรวม

มีประเด็นสำคัญ 3 ประเด็น คือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของ ศพพ. ดังรายละเอียดในตาราง

ตารางผลการพัฒนาโดยรวม

ปัจจัยนำเข้า	กระบวนการ	ผล
1. บุคลากรรวม 7 คน - ผู้บริหาร 1 คน - ผู้ประสานงานสนาม 1 คน - เจ้าหน้าที่ธุรการ/การเงิน/ บัญชี 1 คน - เจ้าหน้าที่สนาม 4 คน 2. ทุนรวม 7,362,966 บาท - กลุ่มสหธรรม 1,295,865 บาท - กลุ่มอีโต้/น้อย/กลุ่มสตรี 1,550,735 บาท - กลุ่มสมุนไพรม 1,312,746 บาท - สนับสนุนกองทุนหมุนเวียน 682,140 บาท - วารสารแซมซาย 215,150 บาท - ฝึกอบรมและประสานงาน บุคลากร 652,560 บาท - ติดตามประเมินผล 165,500 บาท - บริหารจัดการ 1,488,270 บาท 3. อาคาร สถานที่ มีศูนย์ตะบัน และวัสดุอุปกรณ์ประจำ สำนักงาน * ข้อมูลจากตัวโครงการไม่ได้ระบุ รายจ่ายที่เป็นค่าใช้จ่ายจริง	1. การติดตามงานจากผู้นำและ สมาชิกกิจกรรม 2. การจัดศึกษาดูงาน 3. การประชุมกลุ่มชาวบ้าน 4. การจัดทำแผนปฏิบัติการ 5. การก่อตั้งกลุ่ม/องค์กร 6. การประชุมรวมกำหนด กิจกรรมและกฎระเบียบการ ทำกิจกรรม 7. การปฏิบัติงานตามกิจกรรม ต่าง ๆ ของแต่ละ กลุ่ม/องค์กร 8. การให้ทุนสนับสนุนกิจกรรม ต่าง ๆ 9. การติดตามเยี่ยมเยียน	1. สมาชิกกลุ่มกิจกรรมเกษตรเกลือ และกลุ่มอีโต้/น้อย มีรายได้เพิ่มขึ้น มากพอสมควร นอกนั้นมียาได้เพิ่ม เพียงเล็กน้อย 2. เกิดกลุ่ม/องค์กรทั้ง 4 แห่ง แต่มี ระดับความเข้มแข็งแตกต่างกัน โดย มีองค์กรเกิดใหม่ในช่วง 3 ปี นี้ คือ กลุ่มสตรี 3 หมู่บ้าน และกลุ่มเกษตร เกลือ และมีเครือข่ายรวมกันอย่าง หลวมเน้นศึกษาดูงาน อบรมและแลกเปลี่ยน ความคิดและประสบการณ์ 3. สร้างอาชีพทางเลือกในการทำเกษตร ผสมผสาน การขุดบ่อปลูกผัก ไม้ผล การปลูกสมุนไพรมเพื่อจำหน่ายทำ ยาลูกกลอน การปลูกไม้ผลและ จำหน่ายกล้วยไม้ 4. มีการประยุกต์ศาสตร์ธรรมกับงาน พัฒนา โดยการทำงานผ่านพระสงฆ์ หมอยาสมุนไพรมที่มีธรรม การทอด ผ้าป่าพันธุ์ไม้ การเทศน์เพื่อระดมทุน ช่วยเหลือชาวบ้าน เป็นต้น 5. การอนุรักษ์และฟื้นฟูการแพทย์แผน ไทยเอาไว้ได้ โดยมีสมาชิกจริงและ ปฏิบัติจริงในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง 6. เพิ่มจำนวนต้นไม้ในพื้นที่จำนวนมาก ทำให้เกิดพื้นที่สีเขียวในไร่นา

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ศพพ. ควรมีเจ้าหน้าที่ทำงานติดตามเยี่ยมเยียนและสนับสนุนกลุ่มอีโต้น้อย กลุ่มสมุนไพรร กลุ่มสตรี กลุ่มสหธรรม (พระสงฆ์) ในลักษณะของการประสานงานโดยไม่จำเป็นต้องอยู่ในพื้นที่ประจำ และควรมีการประชุมร่วมกันทุก 2 เดือน/ครั้ง และไม่ต้องใช้เจ้าหน้าที่ประจำทุกกลุ่ม มีเพียง 2 คน ก็ดำเนินการได้

5.2 การพัฒนาความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้านและสร้างเครือข่ายยังเป็นสิ่งจำเป็นในงานพื้นที่ทั้ง 4 กลุ่ม โดยเฉพาะการพัฒนาผู้นำให้มีจำนวนเพิ่มขึ้น

5.3 การคิดค้นกิจกรรมในรูปธุรกิจชุมชน การแปรรูปผลผลิต การเข้าถึงตลาด ร่วมกับกลุ่มแกนนำต่าง ๆ ยังเป็นภารกิจและบทบาทที่ ศพพ.ควรดำเนินการต่อไป

5.4 การขยายผลสมาชิกที่ได้รับผลประโยชน์จาก ศพพ. ควรดูพื้นที่รอบข้างอื่น ๆ ที่มีผู้สนใจร่วมกิจกรรม ไม่ควรจำกัดจำนวนหมู่บ้านที่เจาะจงไว้ในโครงการเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความคุ้มค่ากับงบประมาณในการทำงาน